

När statsministern och utrikesministern istället för att försöka sätta gränserna för yttrandefriheten hänvisar till det trilaterala memorandumet mellan Sverige, Finland och Turkiet kliver Jens Stoltenberg in på scenen.

På en presskonferens med Turkiets utrikesminister i Ankara den 16 februari förklarar Natochefen:

- Jag förstår hur muslimer i Turkiet och världen känner sig idag. Därför fördömer jag å det starkaste koranbränningen. Men samtidigt välkomnar jag att Sverige har lyckats stoppa ytterligare manifestationer.

Av detta kan bara komma problem. Stoltenberg gör åter koranbränning och yttrandefriheten i Sverige till en fråga som har bäring på Sveriges natoonträd.

Stoltenberg glider på sanningen. Rent rättsligt är manifestationerna uppskjutna inte stoppade. I Sverige är det ytterst domstolarna som sätter gränserna. Det är inte svårt att tänka sig hur Turkiet skulle kunna använda ett domstolsbeslut som häver polisens beslut. Den svenska Natoanslutningen torde skjutas fram ytterligare. Det blir också en probersten om regeringen den här gången förmår stå upp för yttrandefriheten.

Polismyndigheten motiverade sitt beslut i SVT den 16 februari:

- En koranbränning är hotdrivande mot det svenska samhället. Och även mot svenska intressen utomlands. Ordningslagen är tydlig med att vi ska garantera säkerheten på platsen. Och det upplever vi att vi inte kan även om hotet är mer abstrakt i en sådan här kontext.

Lagen är tydligare än så. Tillstånd får nekas ”endast om det är nödvändigt med hänsyn till ordningen eller säkerheten vid sammankomsten eller, som en direkt följd av den, i dess omedelbara”.

”Upplevelser” och ”abstrakta hot” hör inte hemma i en tillståndsprövning. Gällande lag lämnar heller inget utrymme för att väga in hot mot ”svenska intressen utomlands” eller en ”allmän hotbild” mot landet.

För att sådana faktorer ska vägas in måste riksdagen i lag ge regeringen möjlighet att förbjuda demonstrationer på specifikt angivna platser. Idag har regeringen möjlighet att förbjuda manifestationer av hänsyn till landets säkerhet men endast om landet är i krig eller det råder krigsfara. Och inte ens i krig får förbudet verka generellt utan endast avse angivna specifika platser.

Det är ingen tillfällighet att reglerna är strama och trösklarna höga. Demonstrationsfriheten utgör tillsammans med bland annat yttrandefriheten och religionsfriheten grunderna för den svenska demokratin. De så kallade opinionsfriheterna skyddas av allmänna men också specifika begränsningsregler. Det är och ska enligt såväl bokstaven som intentionerna från grundlagsstiftaren krävas dokumenterade och starka skäl för att begränsa rättigheterna. Och begränsningen får aldrig sträcka sig ”så långt att den utgör ett hot mot den fria åsiktsbildningen”.

Det kan finnas sakskäl för polisens beslut som inte blivit offentliga men som domstolarna får del av. Men av det som är känt skulle det förvåna om domstolarna inte upphäver polismyndighetens beslut.

Utöver den rättsliga prövningen i de två tillståndsfallen finns anledning för JO att granska om polismyndigheten uttalande den 16 februari. Som svar på frågan om det nu är förbjudet att bränna heliga skrifter svarar polisens taleperson:

- Nej, inte heliga skrifter utan att bränna koranen vid allmänna sammankomst kommer vi i region Stockholm inte att tillåta om man söker tillstånd för det och vi kommer att agera därefter.

Uttalandet strider mot kravet på saklighet och opartiskhet vid myndighetsutövning. Hur kan polisen förutse att kommande ansökningar kommer att påverka säkerheten? Varför ges koranen en särställning? Skulle inte även en bränning av torahrullar kunna leda till ett abstrakt hot? Eller slöjbränning utanför Irans ambassad? Putin som docka med fötterna uppåt?

Polisens uttalande att ”vi kommer att agera därefter” är svårt att tolka som annat än ett förtäckt hot mot den som överväger att utnyttjar sin mötesfrihet utan tillstånd.

Att försvara rätten att bränna skrifter handlar i första hand inte om att försvara en i sig neslig handling sprungen ur den enfaldiga tanken att eld renar. Ytterst gäller det rätten att även oartikulerat och på ett för en del kränkande sätt kritisera religioner samt trossamfundens ritualer och uppfattningar om t.ex. förbud mot samkönade relationer.

I århundranden har religionens makt över själarna och kyrkans över lagen varit stark. Straffet för smädelse av Gud, hans heliga ord och sakramenten var döden innan påföljdens mildrades till fängelse 1864. August Strindberg åtalades 1884 för hädelse för att han i novellen *Dygdens lön* beskrivit konfirmationen som ett bedrägeri. Han friades.

Sämre gick det för Skäggen 1963.

En riksdagsmotion om att det borde byggas färre kyrkor och bensinmackar inspirerade ett av skäggen, Lasse O Månsson, att skriva en dialog mellan en serviceman och en bilägare. I sketchen *Slå ihop smörjan* uppmanas bilägaren att gapa och ta en oblat ”och så kan herrn ta den här flaskan så länge ... å ta en klunk, va, och tro på Gud ... De e nattvardsvin ... Ska vi kolla oljan också?”

Det blev ett herrans liv och rättegång. Månsson och två andra medverkande liksom producenten Carl-Uno Sjöblom dömdes till dagsböter för brott mot trosfridslagen. De hade ”skymfat sådant som av svenska kyrkan eller annat här i riket verksamt trossamfund hålles heligt”.

Det blev den sista fällande domen innan de sista resterna av blasfemibestämmelserna avskaffades 1970. Regeringen framhöll att det är en självklarhet att trosuppfattningar ska kunna ifrågasättas i ett modernt samhälle. Svenska kyrkan lever idag i stort sett i harmoni med rådande normer och etik.

Religionsfriheten innebär inte frihet från kritik. Däremot ska samhället säkerställa att enskilda ensamma eller i grupp kan utöva sin tro. Den som stör eller hindrar en religiös sammankomst oavsett om det sker fysiskt, med tillmälen eller bränning av symboler och skrifter kan avhysas och lagföras. För det finns stöd i ordningslagen om störande av allmän sammankomst. Även bestämmelserna av förargelseväckande beteende, förtal, olaga intrång, olaga hot eller ofredande kan, beroende på omständigheterna, utgöra stöd för polisingripanden.

Bestämmelsen om hets mot folkgrupp syftar till att skydda grupper som till exempel homosexuella och transsexuella, muslimer och kristna. De ska som grupp inte avhumaniseras genom att tillskrivas negativa egenskaper eller utsättas för hatiska tillmälen. Det innebär inte att alla nedsättande yttranden om en grupp är straffbara och definitivt inte att kritik av själva trosuppfattningen kan lagföras. I bägge fallen finns beslut av bland annat Justitiekanslern om att sådan kritik ryms inom en vid yttrandefrihet.

Det är lätt att i stunder av upphetsning och påfrestande händelser försöka laga efter läge. Improvisera och töja på gällande bestämmelser. För att hålla emot krävs myndigheter som är döva inför propåer och signaler från politiker och intressegrupper samt som sista utpost, självständiga domstolar.

Den offentliga makten ska som det heter i regeringsformens portalparagraf ”utövas under lagarna”.

Nils Funcke